

Історія
Історія Церкви в Україні

УДК 271.4-722.52(477.83/86):27-789-055.2"1929/1939"єпископ Іван
Лятишевський
DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.14>

**ЄПИСКОП ІВАН ЛЯТИШЕВСЬКИЙ ТА БОГОРОДЧАНИ: ЗА
МАТЕРІАЛАМИ ХРОНІКИ СЕСТЕР МИРОНОСИЦЬ (1929–1939 РР.)**

Ольга (с. Андрія) МАСЛІЙ

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна,
e-mail: maslii.a@ifai.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9878-7128>

У статті проаналізована діяльність єпископа-помічника Івана Лятишевського на основі хроніки монастиря: «Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах (1929–1939 рр.)». Висвітлено обставини єпископської хіротонії владика Івана, його відвідини монастиря сестер мироносиць, ставлення черниць до владика, а також подані важливі події із родинного та парафіяльного життя Богородчанської парафії. Окрему увагу зосереджено на обставинах, які передували приїзду єпископа до Богородчан, на особах, які супроводжували преосвященного Івана Лятишевського. Розкрито відносини між ієрархами Церкви, зокрема, владика І. Лятишевського з митрополитом А. Шептицьким та єпископом Г. Хомишиним. Хронологічні межі написання даної хроніки охоплюють період з 1929 до 1939 рр. З огляду на початок Другої Світової війни записи монахинь були позбавлені систематичності.

Ключові слова: єпископ, Іван Лятишевський, монастир, сестри мироносиці, хроніка.

The article deals with the analyse of the activities of Auxiliary Bishop Ivan Lyatyshevsky based on the chronicle of the convent: «History of the House of Sisters-Myrrhbearers in Bohorodchany (1929–1939)». The circumstances of Bishop Ivan's episcopal ordination, his visit to the convent of Sisters-Myrrhbearers, the attitude of the nuns to the bishop, as well as important events from the family and parish life of the Bohorodchany community are shown. Special attention is paid to the circumstances that preceded the bishop's visit to Bohorodchany, to the persons who accompanied His Eminence Ivan Lyatyshevsky. The relations between the hierarchs of the Church, in particular, Bishop Ivan with Metropolitan A. Sheptytsky and Bishop G. Khomyshyn are revealed. Chronological framework of this chronicle

covers the period from 1929 until 1939. Due to the beginning of the Second World War, the records of nuns were deprived of systematicity.

Key words: *bishop, Ivan Lyatyshevsky, convent, Sisters- Myrrhbearers, chronicle.*

Після прийняття християнства на українських землях розвивалися численні монастирі, які зробили вагомий внесок у розвиток літератури, науки та культури. Впродовж століть монастирі були місцем літописання, книгодрукування, написання хронік, літописів тощо. Серед викликів ХХ ст. богопосвяченні особи не залишили цієї практики, вони продовжували фіксувати та записувати все, що відбувалося в даному історичному періоді.

Хроніки монастирів, пом'яники, особисті щоденники, книги жертводавців є важливим інформативним джерелом для дослідження подій, що відбувалися в українському соціумі зазначеного періоду. Архівні матеріали чернечих спільнот урізноманітнюють джерельну базу в регенерації життя та діяльності окремих історичних осіб.

Завданням даної наукової розвідки є висвітлити постань єпископа-помічника Греко-Католицької Церкви Станиславівської єпархії Івана Лятишевського за даними монастирської хроніки сестер мироносиць, яка була написана у 1929 – 1939 рр. Черниці майже щоденно фіксували події, що відбувалися у монастирі, так і нотували процеси, що відбувалися поза межами монастирської обителі.

Єпископ Іван Лятишевський народився у містечку Богородчани 17 жовтня 1879 р.¹ Навчався у місцевій школі, опісля – в Станиславівській гімназії. Богословські студії здобував у Львові, Відні та Інсбруку². 20 жовтня 1907 р. отримав священничі свячення з рук преосвященного владики Григорія Хомишина³. Після свячень здійснював душпастирське служіння, працював катехитом гімназії у Станиславі, викладачем Богословської семінарії, займався науковою діяльністю дописуючи до богословських журналів тощо.

Богородчани (сьогодні смт. Богородчани, Івано-Франківська обл.) були родинним містом єпископа Івана Лятишевського, адже саме тут проживали його батьки, брати, сестри та родичі. Також, у невеличкому містечку Богородчани знаходився монастир Згромадження сестер мироносиць. Перші сестри мироносиці до Богородчан приїхали 23 грудня 1929 р.⁴. 3 грудня 1929 р. бере свій початок і написання рукописна книга «Історія дому сестер мироносиць у Богородчанах (1929 – 1939 рр.)».

Спільнота Мироносиць була заснована 30 червня 1914 р. в с. Ключів (околиця сучасного містечка Червоноград) на Львівщині. Засновником чернечої спільноти був ієромонах Юліан Дацій ЧСВВ⁵. У своєму щоденнику

¹ Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 504. оп. 1. спр. 330 «в». Метрика клиру. Т. III. арк.156.

² Романюк В. Під покровом Богородиці. Книга 1. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. - с. 130.

³ ДАІФО. Метрика клиру. Т. III. арк. 156.

⁴ Архів Згромадження сестер мироносиць (далі – АЗСМ). Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах (1929 – 1939 рр.). Т. II. арк. 1.

⁵ АЗСМ. Історія Згромадження сестер Мироносиць в Ключові коло Кристинополя (1914 – 1928 рр.). арк.1.

о. Юліан так записав про мету створення нового згромадження: «Щоб подібно, як євангельські мироносиці зі св. Марією Магдалиною служили Христові за життя і після смерті, так і сестри Мироносиці, крім старання про власну досконалість і святість, мали приймати до своїх приютів убогих, котрі всіма були погорджені, опущені, забуті, і власним коштом їх утримувати аж до смерті»⁶.

У 1929 р. сестри Мироносиці за сприянням блаженного єпископа Григорія Хомишина розпочали свою діяльність на території Станиславівської єпархії ГКЦ у містечку Богородчани. Їхнім завданням у Богородчанах була праця для найбільш потребуючих людей та постійна молитва в каплиці за добрих священників⁷. Тимчасово замешкали монахині у невеличкому будинку, що служив за монастир (сьогодні знаходиться по вулиці М. Грушевського, 15), а єпископ Григорій Хомишин розпочав будівництво монастиря для сестер, яке було завершено у 1933 р.⁸

Першою важливою подією, яку зафіксували черниці в хроніці свого монастиря, була хіротонія Івана Лятишевського 26 січня 1930 р. в Станиславові: «У катедральному храмі відбулася єпископська хіротонія єпископа Івана Лятишевського котрий має бути помічником преосвященного Хомишина. На свячення прибули всі владика з Галичини, окрім одного митрополита Андрея Шептицького, котрий саме в той час тяжко захворів» – записали монахині⁹. Дослідник біографії владика Івана Лятишевського Василь Романюк у своїй книзі «Під покровом Богородиці» подає інформацію про те, хто саме брав участь у хіротонії: «В акті свячення взяли участь чотири єпископи: сам Григорій Хомишин, Йосафат Коциловський – Перемиський, Іван Бучко та Никита Будка – Львівські коадютори»¹⁰.

Вперше сестер мироносиць у Богородчанах єпископ Іван Лятишевський відвідав 22 квітня 1930 р. з нагоди світлого празника Христового Воскресіння. Черниці записали у своїй хроніці про цей приїзд наступне: «У світлий вівторок приїхали до Богородчан оба Станиславівські владика: їх екселенція Кир Григорій Хомишин і преосвященні Іван Лятишевські. Оглянули дім у котрому їх екселенція хочуть в літі перебувати (будинок на вул. Грушевського, 3 – с. А. М.), а відтак, загостили до нас з паном інженером (йдеться про Миколу Хомишина родича владика Г. Хомишина – с. А. М). Насамперед вступили до каплиці на кілька хвилин, а потім, прийшли до гостинної. Питали як нам тут поводитьсь, чи з Підгорець маємо якусь поміч і ін. Були у нас чверть години і відійшли»¹¹.

Із матеріалів хроніки дізнаємося про повагу черниць до ієрархів Церкви. Так, щороку сестри мироносиці складали вітання з нагоди іменин правлячому єпископові Г. Хомишину, які припадали 7 лютого у празник святого Григорія

⁶ АЗСМ. Щоденник отця Юліяна Івана Дадія (1912 – 1930). арк.4.

⁷ Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Ф. 408. оп. 1. спр. 270. арк. 3.

⁸ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 105.

⁹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 5.

¹⁰ Романюк В. Під покровом Богородиці. Книга 1. с. 132.

¹¹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 12.

Богослова, єпископа Константинопольського та владиці Івану Лятишевському¹². Вперше черниці привітали єпископа Івана Лятишевського з іменинами 7 липня 1930 р. на свято Різдва Івана Хрестителя. Так, як владики не було цього дня в Богородчанах, то монахині їздили до Стиниславова. Спільноту сестер представляла «сестра старша» (так називали настоятельку – с. А. М.) с. Венямина Бойко. Однак, як зазначила сестра-хроніст «преосвященні не могли їх прийняти, бо саме у той день були у Станиславові високопреосвящений митрополит Кир Андрей Шептицький і мали якісь поради. Тож сестри передали вітання такого змісту: Ваше преосвященство! Хоча часто життя людське зложено з терпінь і хрестів, то однак Ісус посилає дні котрі наповняють радістю і щастям серце людське на сім вигнання... з дитячою простотою хочемо висловити якнайсердечніші бажання і зложити їх у стіп нашого найдорожчого владики...»¹³. Закінчили вітання сестри словами «Цілуємо Святительські руки Вашого Преосвященства слуги в Христі сестри мироносиці»¹⁴.

Майже щороку сестри мироносиці вітали єпископа Івана Лятишевського з іменинами або у Станиславові, або у Богородчанах, або ж надсилали вітальну листівку. Так, наприклад, у хроніці записано, що з нагоди іменин єпископа-помічника Станиславівського 6 липня 1931 р. черниці відвідали особисто владику: «Преосвященні подякували сестрами і подарували для усіх сестер пам'ятні образки»¹⁵. У 1933 р. монахині не мали змоги відвідати владику, перешкодою став похорон с. Арсенії Дарії Лісовецької (відійшла до вічності 05.07.1933 р. – с. А. М.), тому сестри тільки листовно привітали єпископа Івана Лятишевського з іменинами¹⁶. У 1935 р. владику Івана черниці вітали у парафіяльному храмі містечка Богородчани: «6 липня 1935 р. у місцевій церкві служилася Божественна Літургія з нагоди іменин преосвященного Йоана Лятишевського»¹⁷, але вже наступного року (1936 р.) – в Станиславові: «7 липня сестра старша (с. Ізидора Сироїд – с. А. М.) із іншою сестрою їздили вітати преосвященного Йоана Лятишевського з іменинами до Станиславова»¹⁸. За матеріалами хроніки сестри мироносиці вітали єпископа в навечір'я празника св. Івана Хрестителя 6 липня у 1938 р.¹⁹ та 1939 р.²⁰ у Станиславові.

Перша урочиста Божественна Літургія єпископа І. Лятишевського у родинному селищі відбулася 20 липня 1930 р. з нагоди освячення наріжного каменю для будівництва церкви святого Івана Богослова. «На посвячення прибули преосвященні Кир Йоан із Станиславова, котрі є родом із Богородчан, і коло 40-50 священників та богословів... Перед містом побудували тріумфальну

¹² АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 6.

¹³ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 19.

¹⁴ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 20.

¹⁵ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 38.

¹⁶ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 100.

¹⁷ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 145.

¹⁸ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 168.

¹⁹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 227.

²⁰ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 256.

браму, кінна делегація виїхала у великім числі з міста і навколишніх сіл напроти владики аж до Лисця, поза брамою у два ряди вистроїлися пластуни і пластунки з міста і околиць. У брамі чекали високопреосвященні декан Білинський (йдеться про о. Константина Білинського²¹ – с. А. М) парох міста з усім духовенством і кілька процесій з навколишніх сіл, бо з дальших сіл процесії не могли прибути, тому що зранку падав дощ. Близько пів десятої години приїхали їх преосвященство, перед брамою висіли з повоза, убрались у свої архієрейські ризи і поблагословили всіх присутніх²² – записали черниці у хроніці монастиря. Також, монахині подають детальний опис врочистостей освячення наріжного каменю храму св. Івана Богослова. Зазначають осіб, які вітали владику Лятишевського: «Зараз отець декан в короткій промові привітали владику і висказали радість із за їх прибуття. Відтак привітав їх один український урядник міста, а на останку одна пані семінаристка з великим букетом у руках, а при ній дві малі дівчини в білих суконках»²³.

У матеріалах хроніки знаходимо також інформацію про те, як виглядала ціла процесія, яка супроводжувала єпископа до храму: «Після привітання вирушив похід у місто при співі побожних пісень, а кільканадцять малих дівчат у білих суконках кидали квіти під ноги владики. Дівчатами керували наші сестри (сестри мироносиці – с. А. М.). По дорозі вступили преосвященні до костела (Домініканський костел – с. А. М.), а після до церкви де поблагословили всіх Найсвятішими тайнами. Пізніше пішли на фундамент нової церкви де був облаштований престіл, там відспівали Службу Божу, по Євангелію виголосив проповідь отець Городецький (о. Пантелеймон Городецький²⁴ – с. А. М.) парох с. Ляхівці»²⁵.

Новозбудований храм св. Івана Богослова у Богородчанах був освячений 9 жовтня 1934 р. преосвященним Григорієм Хомишиним²⁶, першу Божественну Літургію владики Іван Лятишевський відслужив 2 грудня цього ж року²⁷. «Рано о пів до восьмої приїхало авто, а з него висіли їх преосвященство Йоан Лятишевський, отець ректор (йдеться про о. Авксентія Бойчука – с. А. М.) там коротко відправили благословення церкви і самі преосвященні покропили церкву та почали служити читану Службу Божу, на якій було присутньо багато людей «битком набито». Після цієї Літургії Службу Божу служив пріор отець Герман, співану Літургію римокатолицького обряду, який був родом з Богородчан. Після цієї Літургії служилась співана, яку служило п'ять священників. Після Літургії співали «многолїтвіє» тим, які цього заслужили²⁸» – записали монахині в хроніці монастиря.

²¹ Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської 1930. с. 21-22.

²² АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 20 – 21.

²³ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 21.

²⁴ Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської 1930. с. 24.

²⁵ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 21.

²⁶ Романюк В. Під покровом Богородиці. с. 81.

²⁷ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 138.

²⁸ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 138.

Визначні події родинного життя єпископа Івана Лятишевського були причиною його приїзду до містечка Богородчан. Так, 24 червня 1930 р. владику Іван служив Божественну Літургію у місцевій церкві з нагоди 85-ліття свого батька Юліана Лятишевського. «24 червня преосвященний Йоан Лятишевський відправили в Богородчанській церкві читану Службу Божу за свого тата з нагоди 85-річчя від дня його народження. Уся родина єпископа приступала до Святого Причастя»²⁹ – зазначили черниці.

Владика Лятишевський був присутній на 90-літті свого батька: «26 червня 1935 р. преосвященний Йоан Лятишевський відслужив у місцевій Церкві Літургію в наміренні свого тата, який святкував 90-ліття від дня народження»³⁰. І як записали сестри, що батько преосвященного владики у даному віці почувався досить добре, бо «ще у своїх силах ходить і клянчить»³¹. У монастирській хроніці про цю подію зазначено наступне: «Їх преосвященство приїхали о восьмій годині з отцем віце ректором (о. Василій Василик³² – с. А. М) автом із Станиславова, коло церковної брами висіли і пішли до церкви з отцем парохом³³ (о. Зиновій Кисілевський – с. А. М). Наші сестри стояли двома рядами від церковної брами аж до дверей храму. Їх преосвященство раз у раз благословили»³⁴.

1 серпня 1936 р. батько преосвященного Івана Лятишевського відійшов до вічності. «2 серпня о шостій годині ввечером служився парастас, який служили чотири священники. На парастасі були присутні сестри мироносиці. З серпня раненько у монастирській каплиці отець Йосиф Проць відслужив Літургію за упокій тата преосвященного владики. Рівно ж, у храмі Божественну заупокійну Літургію служив їх екселенція Йоан Лятишевський. Після цього розпочався Чин похорону за участю духовенства. Урочисту Божественну Літургію у храмі служив преосвященний єпископ Григорій Хомишин. Хоронили батька два єпископи, близько 30 священників та кількох богословів. Помимо гарячої праці було багато людей. Сестри мироносиці дорогою співали похороні пісні. Прощальну проповідь на цвинтарі мав єпископ Григорій Хомишин»³⁵ – так описали сестри мироносиці похорон батька владики Івана.

З цієї нагоди, через декілька днів, 5 серпня 1936 р. єпископ відвідав також монастирську спільноту: «5 серпня приходив до монастиря єпископ Йоан Лятишевський разом з отцем ректором дякувати сестрам мироносицям за їхню участь в похороні батька. З вдячності склали пожертву на монастир, оглянули будинок і трохи з сестрами порозмовляли»³⁶.

²⁹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 98.

³⁰ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 144.

³¹ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 144.

³² Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської 1935. с. 20.

³³ Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської 1935. с. 27.

³⁴ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 144.

³⁵ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 169.

³⁶ АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах. Т. II. арк. 170.

Внаслідок суспільно-політичних змін, що відбулися з початком Другої світової війни у вересні 1939 р., записи в хроніці сестер мироносиць стають рідшими. І хоча, останні події, які записані в «Історія дому сестер мироносиць у Богородчанах» датуються 1944 р., інформації про побут єпископа Івана Лятишевського в Богородчанах не знаходимо. Відомо, що єпископ був арештований 11 квітня 1945 р. разом із іншими ієрархами Церкви, після чого розпочався тривалий процес ув'язнення, заслання, переслідування та нелегальної діяльності, який завершився 27 листопада 1957 р. відходом владики Івана Лятишевського до вічності.

Таким чином, монастирська хроніка сестер мироносиць подає унікальні дані про єпископа-помічника Станиславівської єпархії Івана Лятишевського. А саме, монахині описали події, що відбувалися в Богородчанах – родинному містечку владики Івана. На сторінках хроніки знаходимо інформацію про комунікацію єпископа з черницями, про участь владики в родинному та парафіяльному житті місцевої громади. Окремі дані дозволяють реконструювати відносини, що панували серед ієрархів Церкви, це і приїзд до Станиславова митрополита А. Шептицького, спільні пастирські відвідини правлячого єпископа Г. Хомишина із помічником І. Лятишевським та виконання інших важливих справ доручених єпископом-ординарієм. Всі це фрагментарні події творили цілісність розвитку як монастиря сестер мироносиць, парафії св. Івана Богослова, так і цілої Станиславівської єпархії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Згромадження сестер Мироносиць (далі – АЗСМ). Богослуження, які відправлялися в каплиці СС. Мироносиць в Богородчанах (1930 – 1944 рр.). арк. 43.
2. АЗСМ. Історія Згромадження сестер Мироносиць в Ключові коло Кристинополя (1910 – 1928 рр.). арк. 161.
3. АЗСМ. Історія Згромадження СС. Мироносиць в Ключові (1910 – 1939 рр.). арк. 277.
4. АЗСМ. Історія дому сестер мироносиць в Богородчанах (1929 – 1939 рр.). Т. II. арк. 267.
5. АЗСМ. Щоденник отця Юліяна Івана Дадія (1912 – 1930). арк. 58.
6. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 330 «в». Метрика клиру. Т. 3. арк.156.
7. Романюк В. Під покровом Богородиці. Книга 1. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. – 351 с.
8. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Ф. 408 (Греко-католицький митрополичий ординаріат м. Львів. оп. 1. спр. 270 (Листи монахинь сс. Мироносиць монастиря в Підгірцях до митрополита Шептицького А. з протестом проти ліквідації «Згрупування сестер-мироносиць» та з проханням допомоги). арк. 5.
9. Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської на рік Божий 1930. Станиславів: 1930 р. – 206 с.
10. Шематизм всего клира Греко-Католицької єпархії Станиславівської на рік Божий 1935. Станиславів: 1935 р. – 150 с.

REFERENCES

1. Arkhiv Zghromadzhennia sester Myronosyts (dali – AZSM). Bohosluzhennia, yaki vidpravliayisia v kaplytsi SS. Myronosyts v Bohorodchanakh (1930 – 1944 rr.). ark. 43.
2. AZSM. Istoriia Zghromadzhennia sester Myronosyts v Kliusovi kolo Krystynopolia (1910 – 1928 rr.). ark. 161.

3. AZSM. Istoriiia Zghromadzhennia SS. Myronosyts v Kliusovi (1910 – 1939 rr.). ark. 277.
4. AZSM. Istoriiia domu sester myronosyts v Bohorodchanakh (1929 – 1939 rr.). T. II. ark. 267.
5. AZSM. Shchodennyk ottsia Yuliiiana Ivana Datsiia (1912 – 1930). ark. 58.
6. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. 504. Op. 1. Spr. 330 «v». Metryka klyru. T. 3. ark.156.
7. Romaniuk V. Pid pokrovom Bohorodytsi. Knyha 1. – Ivano-Frankivsk: Symfoniia forte, 2014. – 351 s.
8. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi. F. 408 (Hreko-katolytskyi mytropolychyi ordynariat m. Lviv. op. 1. spr. 270 (Lysty monakhyn ss. Myronosyts monastyria v Pidhirtsiakh do mytropolyta Sheptytskoho A. z protestom proty likvidatsii «Zghrupuvannia sester-myronosyts» ta z prokhanniam dopomohy). ark. 5.
9. Shematyzm vseho klyra Hreko-Katolytskoi yeparkhii Stanyslavivskoi na rik Bozhyi 1930. Stanyslaviv: 1930 r. – 206 s.
10. Shematyzm vseho klyra Hreko-Katolytskoi yeparkhii Stanyslavivskoi na rik Bozhyi 1935. Stanyslaviv: 1935 r. – 150 s.

Стаття надійшла до редакції: 24.07.2021